

frequència de la construcció reflexiva (datiu d'interès). Ben sovint la veiem ja en Cerverí de Girona, i particularment en els poemes llargs (que són en català més pur que la seva lírica): «S'en loc de peccar anava / ne e-l cor peccat *me pensava* / ---», «can hom nos so-terra / --- / *pensats-vos*, si ns lex' om anar, / c' om pus no-n vol auzir parlar», *Oració de Tot Dia*, vv. 30 i 45 (comprovats en el ms.). «Con Nathana exí de son alberc, ella dix a la serventa que volia anar al monestir de les dones, e que-u digués a Nastàsia per ço que no-s *pensàs* que fos anada en altre loc, desonest»; «contemplava lo frare, com l'abat lo venc visitar; molt fo marvellat l'abat con d'ome lec pudien exir paraules tan subtils e tant devotes; mas *pensàs* que, per lo compliment de N. Dona, eren plenes ses paraules de sciència infusa e de devoció», Llull (*Blanq.*, *NCl.* I, 127.21; II, 39.28).

És de pertot. «No-s *penssen*», doc. cancelleresc de 1304 (Finke, *Acta Ar.* III, 130); «aquests embaxadós, *me pens yo*, que eren aquells que En Pere de la Via me dix», «*me pens*, com axí metex serets ara vós mogut de tractament», en d'altres de 1323 i 1324 (III, 433, 462), i en d'altres de semblants, de 1323 i 1324 (ib. III, 437, 464); «Que ara tractava lo Papa d'algun pasatge que-s faés contra Sarraïns, e *pensàs* (més que *pensàs*) que-s faria per dues parts o per una, e que no-y seria pas oblidada Granada», a. 1310 (*BABL* II, 335). En fi també en els escr. de fi de segle: «la dita dona *se pensà* ---», Eiximenis, *Terç* (*NCl.* VI, 60); o en la *Quaresma* de StVicentF (*pensàs*, 159.23); «lo meu parlar *no-m pens* que bé comprega», Ausiàs, LXXXVII, 1d; «Yo no puc en aquesta cosa ço que vós vos *pensau*», *Decam.* VIII, § 9, 489.15. I en el següent pasatge sembla observar-se un matis diferencial entre *pensar* i *pensar-se*: «Dels peccats que havien feyts, *no-us penseu* que-y *pensassen* ab plaer ---», StVicentF (*Serm.* I, 136.22).²

La vocal de la forma mig-sàvia *pensar* va ser la mateixa que la del seu antic duplicat *pesar*: originalment *ē*, o sigui *ē* en cat. occid. i val., *è* en el cat. or., i *é* en els parlars de les Illes: «per pōk kə pōnsig» sento a Lluçmajor (1964), civ.: «*mə pōns yō*» (Sta. Gertrudis de Fruitera, 1963); i que això ja era així en el S. XIV en tenim testimoni per la grafia *a* del mallorquí Reixac (*pansen = pēnsen*): «fan honor al cave<l>ler los huns e-ls altres, cor bé-s *pēnsen* quē aqēst ès aqēl per qui las marevè<l>las del realma de Londras devan fenir» (*Questa*, 7.28).

Pensar de en el sentit de 'cuidar-se, tenir cura de': acc. molt estesa, freqüentíssima, a l'Edat Mitjana. Es podia dir de moltes coses, per exemple de plantes: «c<u>ant ell viu lo pinell nat, / son ortolà ha apey-lat / e diu-li. — Per amor de mi, / tu *pensa* bé d'aquest pauc pi», *Set Savis*, v. 475; «aquell senyor de la vinya féu tallar lo pomer que no levave pomes, e féu bé *pensar* de aquell pomer que moltes pomes levave», Llull (*Merav.*, *NCl.* II, 52); i així en general de tota cosa que porti fruit: «certa cosa és --- tot posseïdor de mala fe, que tots los fruyts que d'aquela cosa aurà aüt --- si diligentment ne *pensava* o-ls recolía, deu

restituir e retre ab la cosa», *CostTort.* (Ol., p. 120); «lo seu missatge, qui li *pensava* de l'ort», *Decam.* (v, § 9, 335.37, trad. «il suo lavoratore»). També s'usà com a tr., sobretot el participi: «Un camp --- mal *pensat* --- que, per bé que sia cavat ne porgat --- n'i torna a brotar ---», Eiximenis (*Terç*, *DAG.*, s. v. *terranc*).

Molt particularment s'aplicà a les bèsties, a les cavalcadures: en l'agosarada cursa a Bordeus, «B. de Peratallada *pensava* dels cavalls», i «D. de la Figuera amenava aquells tres cavalls als seus escuders, a la llur posada; e faia-los llevar les selles, e metia-les als altres qui eren reposats, e dels altres manava que *pensassen* bé», Muntaner (fets de 1283, § 89, Casac. II, 69.2, 69.12); «descavalcà e *pensà* de son caval», Reixac (*Q.*, 105.6).

Aplicant-ho a gent, i generalitzant: «*pensar* d'èls», *VidesR* (trad. *ministravit*, f° 121v); «Barons, de vós mateixes *pensats*, / e lexats estar ma fiyla», *Set Savis*, 3064. De manera que, sense arribar a ser un expletiu, sovint s'usava per subratllar l'empreniment d'una nova acció: en haver dit el que feia D. de la Figuera, «e axí *pensaven* de cavalcar; e faeren axí cada dia ---» (Muntaner, 69.12), «Leva e fe ço que yo t'he manat e --- n'hauràs mèrit de --- l'alta casa d'Aragó—. E *pensà* de senyar, e beneyr mi e ma muller e mos infans, e anà-sse'n», Muntaner (ed. Bof., 5.17, on el ms. de Casac. posa *pensà a senyar* ---, I, 16.9, lliçó aquí potser menys bona, o en tot cas menys típica).

És clar que la situació més freqüent, i per tant l'ús que se'n fa trobadís pertot arreu, és el de la cura dedicada als malalts: «Una dona havia los pits tan secs, que a penes podia parlar ni alenar; un foll metge *pensave* de aquella dona, e donave-li a menjar coses fredes e humides»; «si sòts malalt, qui *pensarà* de vós?»; «Evast *pensave* dels hòmens malalts qui jahien en l'espital; e Aloma, de les fembres»; «un frare lec, fortment malalt --- li degués trametre un metge qui *pensàs* d'èl», Llull (*Merav.*, *NCl.* II, 75; *Blanq.* I, 61.3, 96.24, 289.4), *Lleg. Rim. de Sev.*, 72; «servicials deven haver dues parts: e deven *pensar* dels sarrahins malalts, e dels malalts de la nau e escombrar la nau», *Consolat* (§ 322).

S. XIV: «D'aquest malaute dis e cre / que gua<r>rà ssi hom ne *pensa* bé» en un poema narratiu anònim del S. XIV (CaCandi, *MiscHiCat.* I, 171), «*pensàs* axí com mils poc de la sua naftra» (trad. *vulnera colligavit*), Andreu Capellà (*De Amore*, p. 116). Després de la victòria de Salern: «entre Gaylano e Trayna meteren los nafrats e-n faeren bé *pensar*», «féu reposar lo príncep, e-l desarmaren, e li faeren venir los metges del rey, que li adobaven una gran ferida de bordó que tenia per la cara, e d'altres nafres --- e manà lo Sr. rey que fos bé *pensat*», Muntaner, §§ 191, 192.

En aquesta última construcció, per veu passiva, era incòmoda i hauria estat difícil la construcció normal amb *de* o *en* (INDE): igual, doncs, en els *Set Savis*: «Dona, ell serà bé *pensats*», *Set Savis*, v. 968; «tots foren molt honradament servits e *pensats*», Muntaner (§ 297, Casac. VIII, 25.1).

I llavors, partint d'aquí, es propagà el mateix mot i